

Волик Сергій Володимирович, кандидат економічних наук, докторант кафедри менеджменту імені професора Л.І. Михайлової Сумський національний аграрний університет, <https://orcid.org/0000-0001-7731-4882>

КОНКУРЕНЦІЯ ЯК КЛЮЧОВА ВЛАСТИВІСТЬ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Анотація. Конкуренція в аграрному секторі є результатом дії єдності суперечливих факторів: максимальної свободи діяльності ринкових сил і значного впливу держави на процеси, що відбуваються у галузі, що забезпечує в цілому ефективність суспільного виробництва. Регулювання конкуренції на аграрному ринку в розвинених країнах є розвинутою і дорогою системою. В даний час в країні неможливо забезпечити таку ж потужну підтримку аграрної сфери, але можна врахувати принципи та методи, які використовуються для цього. На агропродовольчому ринку набувають розвитку різні види конкуренції. Внутрішньогалузева конкуренція можлива лише за зниженні витрат виробництва та реалізації продукції і на тому, що слабкі, технічно відсталі підприємства витісняються з ринку. Міжгалузева конкуренція призводить до перерозподілу капіталу та інших ресурсів між галузями з урахуванням норми прибутку. Участь сільського господарства у цій конкуренції неможлива без державної підтримки через низьку швидкість обороту капіталу та високу фондомісткість у цій галузі. Внутрішньогалузева конкуренція ініціює технічний прогрес, а міжгалузева конкуренція сприяє структурній розбудові АПК. Ринкам сільськогосподарської продукції до певної міри властива досконала конкуренція, а ринків продовольства - монополістична конкуренція. Наголошується, що конкуренція охоплює всі сфери товарного виробництва, розподілу, ринкового обміну та споживання та по-різному проявляється в кожній галузі економіки, що зумовлено специфікою їхньої діяльності. Проведені дослідження конкуренції на ринку сільськогосподарської сировини та продовольства свідчать про необхідність посилення конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК та забезпечення порівнянних зі світовим рівнем споживчих, якісних та цінових характеристик сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства незалежно від орієнтації на внутрішній чи зовнішній ринки. Зазначено, що конкуренція в сільському господарстві відрізняється великою кількістю конкурентів на ринку та перешкод на шляху виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: конкуренція, ринок, аграрний сектор, конкурентне середовище, товаровиробники.

Volyk Serhii, PhD in Economics, Doctoral Student, Sumy National Agrarian University, <https://orcid.org/0000-0001-7731-4882>

COMPETITION AS A KEY PROPERTY OF THE AGRICULTURAL PRODUCTS MARKET

Abstract. Competition in the agricultural sector results from the unity of conflicting factors: the maximum freedom of activity of market forces and the significant influence of the state on the processes taking place in the industry, which ensures the overall efficiency of social production. Regulation of competition in the agricultural market in developed countries is a developed and expensive system. Currently, it is impossible to provide the same robust support to the agricultural

sector in the country, but the principles and methods used for this can be taken into account. Different types of competition are developing in the agri-food market. Intra-industry competition is possible only if production and sales costs are reduced and weak, technically backward enterprises are pushed out of the market. Interindustry competition leads to the redistribution of capital and other resources between industries, taking into account the rate of return. Participation in agriculture in this competition is only possible with state support due to the low speed of capital turnover and high capital intensity in this field. Intra-industry competition initiates technical progress, and inter-industry competition contributes to the structural development of the agricultural industry. To a certain extent, agricultural product markets are characterized by perfect competition, and food markets are characterized by monopolistic competition. It is emphasized that competition covers all spheres of commodity production, distribution, market exchange, and consumption. It manifests differently in each branch of the economy, which is determined by the specifics of their activity. Conducted studies of competition in the market of agricultural raw materials and food indicate the need to strengthen the competitiveness of domestic agricultural products and ensure consumer, quality, and price characteristics of agricultural products, raw materials, and food that are comparable to the world level, regardless of orientation to domestic or foreign markets. It is noted that competition in agriculture is characterized by many competitors on the market and obstacles in the production and sale of agricultural products.

Keywords: competition, market, agricultural sector, competitive environment, product manufacturers.

Постановка проблеми у загальному вигляді . Конкуренція в аграрній сфері формується через взаємодію різних факторів, включаючи вплив держави та ринкових сил. Основні аспекти, які впливають на конкуренцію, включають наступне.

1. Свобода ринкових сил, що дозволяє різним суб'єктам господарювання вступати на ринок та конкурувати між собою. Це стимулює ефективність виробництва та інновації, оскільки підприємства мають стимул постійно покращувати свої продукти та послуги.
2. Вплив держави: держава може втручатися у галузь аграрного сектору через різні політики, такі як субсидії, тарифи, регулювання, стимули до інвестицій та інші. Це може мати як позитивні, так і негативні наслідки для конкуренції, залежно від того, як ці політики реалізуються.
3. Конкуренція між сільськогосподарськими товаровиробниками та переробними підприємствами, яка відбувається на ринку збуту, де

встановлюються ціни на сільськогосподарську продукцію. Взаємодія між цими суб'єктами визначає конкурентоспроможність ринку та ціноутворення.

4. Стимулювання ефективності виробництва, коли конкуренція спонукає підприємства до пошуку шляхів підвищення продуктивності, зниження витрат та покращення якості продукції, що в результаті сприяє підвищенню загальної ефективності галузі.

Таким чином, конкуренція в аграрній сфері впливає на формування ринку та розвиток галузі в цілому, стимулюючи підприємства до пошуку оптимальних рішень та інновацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Теоретико-методологічні основи дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств знайшли відображення в працях вітчизняних вчених-економістів: В. Амбросова, В. Андрійчука, О. Гудзь, Г. Калетника, П. Канінського, С. Кваші, М. Маліка, В. Месея-Веселяка, Н. Правдюк, П. Саблука, П. Стецюка, В. Ткаченко та ін.

У той же час, суттєві трансформації ринку під впливом об'єктивних факторів, потребують подальшого дослідження сутності конкуренції, як ключової властивості ринку сільськогосподарської продукції.

Мета статті - дослідження і аналіз сутності поняття конкуренція на сучасному аграрному ринку та визначення факторів що можуть на неї впливати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток внутрішньогалузевої конкуренції є ключовим аспектом забезпечення здорового конкурентного середовища у будь-якій галузі. Цей процес має важливе значення для стимулювання інновацій, покращення якості продукції, зниження цін і загалом підвищення ефективності виробництва. Внутрішньогалузева конкуренція відбувається між організаціями, що виробляють однакову або взаємозамінну продукцію. Це означає, що компанії в одній галузі безпосередньо конкурують між собою, пропонуючи споживачам схожі товари або послуги. Таке

суперництво спонукає компанії до інновацій і покращення їхніх пропозицій для залучення більшої частки ринку.

Згідно з міжнародними стандартами, наявність щонайменше 20 конкурентних організацій у галузі може вважатися достатньою для створення конкурентного середовища [1].

Основними рисами сучасної конкуренції є:

❖ *Змагання підприємств.* Конкуренція визначається змаганням між різними підприємствами за ринкову частку, замовлення клієнтів, прибуток і ресурси. Це стимулює компанії до покращення своїх продуктів, послуг, а також до пошуку інноваційних рішень.

❖ *Динамічний процес.* Конкуренція є динамічним процесом, який постійно змінюється відповідно до розвитку ринкових умов, технологій, попиту і пропозиції, а також змін в законодавстві та інших факторів.

❖ *Підвищення конкурентоспроможності.* Головною метою конкуренції є підвищення конкурентоспроможності підприємств та галузей в цілому. Це досягається через ефективне виробництво, зниження витрат, покращення якості продукції та послуг, а також шляхом впровадження нових інновацій.

❖ *Вплив на економіку країни.* Конкуренція впливає не тільки на окремі підприємства та галузі, але і на економіку країни в цілому. Конкурентоспроможність підприємств сприяє зростанню економіки, стимулює інвестиції та розвиток нових галузей.

Отже, конкуренція є важливим стимулом для розвитку підприємств та економіки загалом, сприяючи підвищенню ефективності та інноваційності.

Конкуренція серед виробників аграрної продукції є ключовою складовою ринкової системи та її основним атрибутом. Вона створює умови для функціонування ринкових механізмів, які виробляють цінові сигнали та стимули, сприяють створенню ринкового різноманіття та високої якості товарів та послуг [2].

Характеристика конкуренції на агропродовольчому ринку відображає

різноманітні аспекти цього процесу.

1. Внутрішньогалузева конкуренція. Це змагання між підприємствами в межах однієї галузі. Вона спонукає підприємства до пошуку шляхів зниження витрат та покращення ефективності, що сприяє технічному прогресу та відповідному розвитку галузі.
2. Міжгалузева конкуренція. Це конкуренція між різними галузями економіки, яка призводить до перерозподілу капіталу та ресурсів. Державна підтримка може бути необхідною для забезпечення участі сільського господарства в цій конкуренції через особливості цієї галузі.
3. Технічний прогрес. Внутрішньогалузева конкуренція стимулює технічний прогрес, що допомагає підприємствам знижувати витрати та підвищувати ефективність виробництва.
4. Структурна розбудова галузі. Міжгалузева конкуренція сприяє структурній розбудові агропродовольчого комплексу, дозволяючи краще використовувати ресурси та забезпечувати ефективність.
5. Характер конкуренції на ринках. Ринки сільськогосподарської продукції можуть бути відкритими для досконалої конкуренції, тоді як ринки продовольства частіше характеризуються монополістичною конкуренцією, де кілька великих гравців мають великий вплив на ціни та умови ринку.

Дослідники використовують різноманітні методи для оцінки інтенсивності конкуренції на ринках. Деякі з найпоширеніших методів включають наступне.

- *Показники концентрації ринку.* Такі показники, як коефіцієнт Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) або коефіцієнт Герфіндаля, допомагають визначити ступінь концентрації ринку на основі долі продажів кожного учасника ринку.
- *Маржа прибутку.* Цей показник може вказувати на рівень прибутковості учасників ринку і використовується для оцінки їхньої конкурентоспроможності.
- *Аналіз цінових стратегій.* Дослідження цінових стратегій учасників ринку може також допомогти визначити рівень конкуренції, зокрема, наявність

цінової війни або цінової стабільності.

- Оцінка витрат і технічного прогресу. Аналіз витрат та технічного прогресу в галузі дозволяє зрозуміти, наскільки ефективно використовуються ресурси та як це впливає на конкурентоспроможність.
- Оцінка здатності до входу на ринок. Дослідження перешкод для входу нових учасників на ринок може також бути важливим аспектом аналізу конкурентної ситуації.

Важливо розуміти, що жоден з цих методів не є повністю точним індикатором конкуренції, але вони допомагають отримати загальне уявлення про стан ринку та його конкурентність. Крім того, комбінування декількох методів може дати більш повну картину ситуації.

Конкурентне середовище можна розглядати як сукупність усіх зовнішніх факторів, які впливають на конкуренцію на ринку в певний період часу. Основні суб'єкти конкурентного середовища включають виробників, посередників, споживачів та державу. Кожен з цих суб'єктів може впливати на конкурентну ситуацію на ринку своїми діями, рішеннями та стратегіями. Держава виступає не лише як активний учасник ринку, а й як джерело створення ефективного інституційного середовища конкуренції. Її політика може впливати на умови конкуренції, забезпечуючи чесність, прозорість та дотримання правил гри для всіх учасників ринку. Таким чином, роль держави в конкурентному середовищі є важливою для забезпечення ефективного та справедливого функціонування ринку.

За словами О.М. Шпичака, у ситуації, де ринкові відносини є недостатньо розвинутими та відсутнє конкурентне середовище, не відбувається еквівалентний обмін між аграрним сектором та суміжними галузями [3]. Шпичак зазначає, що нееквівалентність обміну має місце в стосунках між підприємствами II і III сфер агропромислового комплексу, що також проявляється в цінових диспропорціях між продукцією першої та другої сфер, де спостерігається монопольний вплив.

Ефекти моносонії та монополії можуть мати суттєвий вплив на ринки сільськогосподарської продукції та матеріально-технічних ресурсів для села, що призводить до формування "ножиць цін" - різниця між цінами, які сільськогосподарські виробники отримують за свою продукцію, і цінами, які вони платять за матеріали та обладнання. Це може призвести до зниження прибутковості для сільськогосподарських виробників та загрожувати їхньому фінансовому становищу. Такі "ножиці цін" можуть відбитися на доходах сільськогосподарських виробників та загальній ефективності аграрного сектору.

На етапі виробництва аграрної продукції конкуренція відіграє важливу роль як джерело і стимул для підвищення ефективності господарюючих суб'єктів. Вона являє собою економічне змагання між виробниками однотипної продукції, що спрямоване на залучення максимальної кількості споживачів для отримання найбільшої вигоди. Конкуренція в агросекторі посилюється через дію економічних законів попиту та пропозиції, при цьому діяльність учасників ринку відчуває одночасний вплив об'єктивних і суб'єктивних факторів. В таких умовах має проявлятися дія "невидимої руки", яка незалежно від особистих бажань індивідів, спонтанно сприяє гармонізації особистих інтересів з економічними інтересами суб'єктів господарювання [4].

Узагальнення теоретичних основ та практики державного регулювання конкурентних відносин в аграрному секторі України та за кордоном, а також рекомендації експертів Організації економічного співробітництва та розвитку [5] дозволяє нам запропонувати пріоритетні вектори ефективного реформування сфери агропромислового виробництва приймаючи до уваги взяті Україною в ході визначення умов вступу до СОТ зобов'язання щодо скорочення бюджетного фінансування низки аграрних напрямів економіки (табл. 1).

Пріоритети реформ агропромислового виробництва в Україні.

Напрямок реформ	Зміст реформ
I. Побудова економічного фундаменту аграрної реформи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Регламентація форм власності: на землю, майно, працю. 2. Організація виробничих відносин на основі власності. 3. Створення організаційно-правових структур ринкового типу. 4. Формування ринкової інфраструктури.
II. Реалізація ринкових принципів економічного механізму	<ol style="list-style-type: none"> 1. Регулювання цінового механізму. 2. Сприяння розвитку ефективної фінансової та кредитної систем. 3. Використання стимулюючих заходів податкової політики. 4. Розробка та впровадження сучасних адекватних систем менеджменту.
III. Осучаснення поглядів щодо системи імплементації економічної реформи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання ресурсо- та енергоощадних технологій. 2. Інтенсифікація та оптимізація системи матеріально-технічного забезпечення. 3. Кооперація, інтеграція та диверсифікація виробництва. 4. Інформатизація та комп'ютеризація виробництва. 5. Кадрова політика та вирішення соціальних проблем.
IV. Законодавче забезпечення проведення аграрних реформ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прийняття законодавчих актів загального призначення за основними напрямками проведення реформ. 2. Прийняття рамкових законів прямої дії по основних параметрах економічної діяльності.

Створення законодавчої бази та розмежування повноважень і функцій державних органів є важливими кроками у реалізації реформ в аграрному секторі України. Однак це лише початок. Далі необхідно впроваджувати комплексні програми та заходи, спрямовані на покращення ефективності та конкурентоспроможності аграрного сектору.

В будь-якому випадку, головні носії відповідальності за розробку та впровадження ефективної української моделі державного регулювання ринку сільськогосподарської сировини та сільськогосподарського ринку загалом мають акцентувати увагу на заохоченні конкуренції, а активність в межах інших заходів має бути спрямована на досягнення, у підсумку, головної мети – стимуляція конкуренції.

Так, покращення прогнозування кон'юнктурних змін ринків є важливим елементом стратегічного планування для виробників сільськогосподарської продукції. Підвищена прогнозованість дозволяє виробникам більш ефективно реагувати на зміни в попиті, цінах на ринку, умовах вирощування та інших факторах, що впливають на їхню діяльність. Позитивні результати перетворень у сільському господарстві, такі як збільшення конкурентоспроможності, підвищення ефективності виробництва та впровадження нових технологій, можуть сприяти стабільнішим та передбачуванішим умовам на ринку для виробників. Це дає їм можливість краще реагувати на зміни, розробляти стратегії розвитку та забезпечувати стійке зростання свого бізнесу.

Додатково, покращення прогнозування допомагає зменшити ризики та підвищує точність прийняття рішень, що є ключовим для оптимізації виробничих процесів, управління запасами, маркетингових стратегій та інвестиційних рішень. Отже, підвищена прогнозованість кон'юнктури ринку є важливим чинником, що сприяє підвищенню гнучкості, адаптивності та ефективності економічних систем виробників сільськогосподарської продукції.

Ключові конкурентні переваги сільськогосподарського сектору охоплюють наступні аспекти: природні ресурси, кваліфікація працівників, рівень впровадження технологій, якість виробництва продукції, а також доступ до матеріальних і фінансових ресурсів і підтримка з боку держави. Однак основною перешкодою для розвитку конкуренції у внутрішньому аграрному секторі є те, що значна частина доходів виплачується посередникам, в той час як самі аграрії змушені продавати свою продукцію за невисокими цінами. Крім того, новим фермерам важко увійти на ринок через численні бар'єри та обмеження [6].

Ідентифікація рівня конкурентоспроможності та розробка стратегій для його зміцнення становлять основні задачі для сільськогосподарських підприємств. Підвищення конкурентоспроможності дозволяє їм успішно виступати на ринку і забезпечувати довгострокову стабільність в умовах ринкової економіки.

Конкурентоспроможність аграрного підприємства полягає в його здатності утримувати або покращувати свої позиції на цільовому ринку та впливати на ринкові умови через пропонування високоякісної сільськогосподарської продукції, яка задовольняє специфічні потреби споживачів і забезпечує ефективність діяльності [7]. Стан конкурентної структури ринку визначається взаємозв'язком між кількістю підприємств та покупців у галузі. Це співвідношення визначає, які правила гри будуть діяти на ринку. Наприклад, коли кількість підприємств перевищує кількість покупців, конкуренція серед виробників зростає, що може призвести до зниження цін або покращення якості продукції для залучення клієнтів. З іншого боку, якщо кількість покупців перевищує кількість підприємств, це може призвести до зростання цін і збільшення прибутку для виробників. Врахування конкурентної структури ринку є важливим елементом при розробці стратегій розвитку підприємства.

Сільське господарство є галуззю, що дуже чутлива до зовнішніх умов, таких як погодні умови, доступність ресурсів та коливання цін на ринках. Тривалий цикл виробництва також робить його більш вразливим до змін у порівнянні з іншими галузями. Конкуренція в середовищі сільськогосподарських товаровиробників може бути дуже інтенсивною через значну кількість та різноманітність учасників. Це може призвести до того, що підприємства змушені постійно пристосовуватися до змін у кон'юктурі ринку, підвищувати якість своєї продукції, впроваджувати нові технології та шукати способи зниження витрат виробництва. Однак, це також може створювати небезпеку для менших підприємств, які можуть мати обмежені ресурси для конкуренції з більшими гравцями на ринку.

Інвестиції грають важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств. Ці інвестиції можуть бути спрямовані на розвиток нових технологій, покращення інфраструктури, підвищення якості продукції, залучення кваліфікованих кадрів та інше. Однак, дійсно, багато аграрних підприємств можуть стикатися з викликами у залученні достатніх інвестицій

для розвитку.

Відсутність чіткої стратегії підвищення конкурентоспроможності може перешкоджати залученню інвестицій. Чітко визначена стратегія розвитку, яка включає в себе аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів, визначення переваг і недоліків, а також розробку плану дій для досягнення конкурентних переваг, може зробити підприємство більш привабливим для інвесторів. Крім того, ефективне управління ресурсами та реалізація інноваційних стратегій також можуть сприяти залученню необхідних інвестицій.

Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства може бути представлена як сукупність його конкурентних переваг порівняно з іншими учасниками ринку. Фактори конкурентоспроможності можуть включати різні аспекти, такі як ефективність виробництва, якість продукції, доступ до ресурсів, інноваційність, доступ до ринків тощо. Важливою частиною управління конкурентоспроможністю є ідентифікація та управління цими факторами. Це може включати аналіз змінних, що впливають на конкурентоспроможність, визначення їхнього впливу та встановлення пріоритетів. Керівництво повинно розробляти стратегії, спрямовані на покращення цих факторів і забезпечення стабільного рівня конкурентоспроможності підприємства в умовах змінного ринкового середовища.

Так, виявлення факторів, що впливають на конкурентоспроможність, їх систематизація та розробка методології для їх оцінювання є важливими складовими системи управління конкурентоспроможністю підприємства. Ці процеси допомагають не лише зрозуміти, які аспекти діяльності підприємства є найбільш важливими для підтримання та зміцнення його позицій на ринку, але й створюють основу для розробки ефективних стратегій, які забезпечують адаптацію до змінюваних ринкових умов і підвищення загальної ефективності діяльності [8].

Узагальнюючи роботи М. Портера, ми виділили ключові фактори, які

впливають на формування систем конкурентоспроможності держав, галузей та компаній. На думку М. Портера значний вплив на систему конкурентоспроможності суб'єкта економічної діяльності здійснює обрана стратегія ведення такої діяльності, яка залежно від масштабів функціонування умовно поділяється на три групи (рис. 2).

Визначення факторів конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств потребує комплексного підходу, який враховує як внутрішні, так і зовнішні чинники. Сільськогосподарські підприємства взаємодіють з різними сторонами ринку, включаючи споживачів, постачальників, працівників, менеджерів, кредиторів і інвесторів. З точки зору внутрішніх факторів, конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства може залежати від ефективності його виробничих процесів, якості керівництва та управління, інноваційності, кваліфікації працівників та іншого. Щодо зовнішніх факторів, конкурентоспроможність підприємства може бути вплинута ринковою конкуренцією, станом економіки, політичними та правовими чинниками, доступністю ресурсів та інфраструктури, а також змінами в попиті та технологічному середовищі. Для повноцінної оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств необхідно аналізувати і внутрішні, і зовнішні фактори, а також їх взаємодію.

Інституціональні важелі, такі як державне регулювання, податкова та фінансова політика, можуть визначати умови діяльності підприємства та його конкурентну позицію на ринку. Наприклад, ставки податків, доступність кредитів та інші аспекти фінансової політики можуть впливати на фінансову стійкість та здатність підприємства конкурувати. Сегментованість ринку, природно-кліматичні умови та місце розташування підприємства також впливають на його конкурентоспроможність. Наприклад, доступність ресурсів, якість ґрунтів та кліматичні умови можуть визначати можливість вирощування певних культур або утримання тварин. Розвиненість транспортної інфраструктури та зв'язку також може впливати на доступність ринків збуту та

сировини визначають пріоритети реформ агропромислового виробництва в Україні (табл.1)

Таблиця 1.

Пріоритети реформ агропромислового виробництва в Україні

Напрямок реформ	Зміст реформ
I. Побудова економічного фундаменту аграрної реформи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Регламентация форм власності: на землю, майно, працю. 2. Організація виробничих відносин на основі власності. 3. Створення організаційно-правових структур ринкового типу. 4. Формування ринкової інфраструктури.
II. Реалізація ринкових принципів економічного механізму	<ol style="list-style-type: none"> 1. Регулювання цінового механізму. 2. Сприяння розвитку ефективної фінансової та кредитної систем. 3. Використання стимулюючих заходів податкової політики. 4. Розробка та впровадження сучасних адекватних систем менеджменту.
III. Осучаснення поглядів щодо системи імплементації економічної реформи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання ресурсо- та енергоощадних технологій. 2. Інтенсифікація та оптимізація системи матеріально-технічного забезпечення. 3. Кооперація, інтеграція та диверсифікація виробництва. 4. Інформатизація та комп'ютеризація виробництва. 5. Кадрова політика та вирішення соціальних проблем.
IV. Законодавче забезпечення проведення аграрних реформ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прийняття законодавчих актів загального призначення за основними напрямками проведення реформ. 2. Прийняття рамкових законів прямої дії по основних параметрах економічної діяльності.

Рис. 2. Групи факторів формування конкурентоспроможності різних за масштабом здійснення економічної діяльності ринкових суб'єктів.

Внутрішні фактори, такі як розміри виробництва, ефективність використання ресурсів та спеціалізація, можуть визначати внутрішню продуктивність та ефективність підприємства. Наприклад, оптимальне використання технологій та управління може знизити витрати виробництва і підвищити конкурентоспроможність. Ефективний розвиток стратегій управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств вимагає комплексного підходу, що враховує як зовнішнє, так і внутрішнє середовище

підприємства. Підвищення конкурентоспроможності полягає в здатності адаптуватись до змін у зовнішньому середовищі, використовуючи внутрішні ресурси та переваги. Урахування умов зовнішнього ринкового середовища, таких як конкуренція, регулювання, кліматичні умови, інфраструктура та інші, дозволяє визначити можливості та загрози, що стоять перед підприємством.

Оцінка внутрішнього потенціалу підприємства, включаючи його фінансово-економічний стан, ефективність використання ресурсів та управління, також є ключовим етапом. Це допомагає виявити сильні та слабкі сторони підприємства і зосередитися на розвитку конкурентних переваг.

Підходи до розробки методик управління конкурентоспроможністю повинні бути гнучкими і адаптованими до конкретних умов і потреб підприємства. Важливо також враховувати об'єктивні та суб'єктивні обставини, які можуть вплинути на реалізацію цих стратегій. Тільки такий комплексний підхід дозволить забезпечити успішний розвиток та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Розвиток системи факторів та показників конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є важливим напрямком наукових досліджень, оскільки він сприяє однорідності та адекватності оцінки конкурентоспроможності, а також реалізації ефективних управлінських рішень. Для цього потрібно розробити методологічні підходи, які забезпечать системність та комплексність аналізу. Оцінка конкурентоспроможності повинна базуватися на компаративному аналізі, але також враховувати унікальні аспекти кожного підприємства та його специфічні умови функціонування. Основні фактори, що впливають на конкурентоспроможність, включають фінансові показники, рівень технологічного розвитку, якість продукції, управлінські процеси, доступ до ресурсів, ринкову стратегію та інші.

Для ефективної оцінки конкурентоспроможності варто розглядати не лише кількісні показники, а й якісні характеристики, такі як інноваційність, реакція на зміни у середовищі, адаптивність до ризиків та інші. Для цього можна

використовувати як кількісні, так і якісні методи дослідження, такі як аналіз фінансових показників, SWOT-аналіз тощо.

Розвиток наукових підходів до оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є складним завданням, що вимагає співпраці між науковою спільнотою, практиками та галузевими експертами. Тільки через такий плідний обмін ідеями та знаннями можна розвивати ефективні методології оцінки, які відповідають сучасним вимогам управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Розвиток конкурентного середовища на продовольчому ринку є ключовим для стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення населення якісними та доступними продуктами харчування. Конкуренція в цьому секторі дійсно є важливим фактором, що сприяє якості та різноманітності продукції, а також регулює цінову політику.

Створення умов для зростання обсягів виробництва та переробної промисловості в сільському господарстві вимагає розробки ефективної конкурентної стратегії, яка сприятиме розвитку сільськогосподарського сектору. Це може включати заходи для підтримки малих та середніх сільськогосподарських підприємств, розвиток сільськогосподарських кооперативів, стимулювання інвестицій у сільське господарство, підтримку наукових досліджень та інновацій. Формування конкурентного середовища сприяє не лише розвитку виробництва, а й зниженню цін на продукцію через збільшення пропозиції та покращення її якості. Крім того, конкуренція стимулює підприємства до пошуку нових технологій та підвищення ефективності виробництва.

Однак для успішного розвитку конкурентного середовища потрібні ефективні механізми антимонопольного контролю, регулювання цін, а також підтримка малих та середніх сільськогосподарських виробників. Тільки в комплексі цих заходів можна забезпечити сталий розвиток сільського господарства та продовольчого ринку.

Список використаної літератури.

1. Аграрна економіка і ринок: монографія / за ред. Іванух Р. А., Дусановський С. Л., Білан Є. М. - Тернопіль: "Збруч", 2003. - 305 с.
2. Горбонос Ф.В., Черевко Г.В., Павленчик Н.Ф. Економіка підприємства. К.: Знання, 2010. 463 с.
3. Шпичак О. М. Проблеми ціноутворення в контексті купівельної спроможності населення та інфляційних процесів. Економіка АПК. 2016. №6. С. 59–70.
4. Історія економіки та економічної думки: від ранніх цивілізацій до початку XX ст.: навч. посіб. / [В. В. Козюк, Л. А. Родіонова, В. В. Кириленко, І. Б. Ковальчук] / за ред. В. В. Козюк. К.: Знання, 2011. 566 с.
5. Організація економічного співробітництва і розвитку наголошує на необхідності адаптації українського антикорупційного законодавства до міжнародних стандартів. Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/organizatsiya-ekonomichnogo-spivrobitnitstva-i-rozvitku-nagoloshue-na-neobhidnosti-adaptatsii-ukrainskogo-antikoruptionsynogo-zakonodavstva-do-mijnarodnih-standartiv-6653>
6. Чижуркова А.Д., Горіховський М.В. Конкурентоспроможність як складова розвитку фермерських господарств: теоретичний аспект. Причорноморські економічні студії. 2016. Випуск 12-1. С. 5-8
7. Калюжна О., Мірошниченко І., Черепньова А. Стратегії підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Науковий Вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки. 2017. № 2 (9), грудень. С. 17-22
8. Стахів О.А., Адамчук Т.Л. Фактори конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства. Економіка та суспільство. №12.2017с. 360-365

Referensis.

1. Ahrarna ekonomika i rynek: monohrafiia / za red.. Ivanukh R. A., Dusanovskyi S. L., Bilan Ye. M. - Ternopil: "Zbruch", 2003. - 305 s.
2. Horbonos F.V., Cherevko H.V., Pavlenchuk N.F. Ekonomika pidpriemstva. K.: Znannia, 2010. 463s
3. Shpychak O. M. Problemy tsinoutvorennia v konteksti kupivelnoi spromozhnosti naseleennia ta infliatsiinykh protsesiv. Ekonomika APK. 2016. №6. S. 59–70.
4. Istoriia ekonomiky ta ekonomichnoi dumky: vid rannikh tsyvilizatsii do pochatku XX st.: navch. posib. / [V. V. Koziuk, L. A. Rodionova, V. V. Kyrylenko, I. B. Kovalchuk] / za red. V. V. Koziuk. K.: Znannia, 2011. 566 s.
5. Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobitnytstva i rozvytku naholoshuie na neobkhdnosti adaptatsii ukrainskoho antykoruptsiinoho zakonodavstva do mizhnarodnykh standartiv. Rezhym dostupu: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/organizatsiya-ekonomichnogo-spivrobitnitstva-i-rozvitku-nagoloshue-na-neobhidnosti-adaptatsii-ukrainskogo-antikoruptionsynogo-zakonodavstva-do-mijnarodnih-standartiv-6653>
6. Chykurkova A.D., Horikhovskyi M.V. Konkurentospromozhnist yak skladova rozvytku fermerskykh gospodarstv: teoretychnyi aspekt. Prychornomorski ekonomichni studii. 2016. Vypusk 12-1. S. 5-8
7. Kaliuzhna O., Miroshnychenko I., Cherepnova A. Stratehii pidvyshchennia konkurentospromozhnosti silskohospodarskykh pidpriemstv. Naukovyi Visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Ekonomichni nauky. 2017. № 2 (9), hruden. S. 17-22
8. Stakhiv O.A., Adamchuk T.L. Faktory konkurentospromozhnosti silskohospodarskoho pidpriemstva. Ekonomika ta suspilstvo. №12.2017s. 360-365

Надійшла до редакції 15 .01. 2024 р.